

POLICY BRIEF PROJEKTU KREMLIN WATCHERS MOVEMENT

KREMLIN WATCHERS MOVEMENT
REPORT
2023

JANUÁR 2023

INFOSECURITY.SK

KREMLIN WATCHERS MOVEMENT

Kremlin Watchers Movement je projekt, ktorý funguje už takmer tri roky v rámci boja proti ruskému škodlivému vplyvu a dezinformáciám v Európe. Autori a mladí analytici vytvárajú obsah o ruskom škodlivom vplyve a dezinformáciách na sociálnych sieťach, čím informujú nielen odbornú komunitu, ale aj širokú verejnosť o najnovších udalostiach v tejto oblasti.

Autori: Katarína Drevená, Peter Dubóczy, Štefan Ižák

Disclaimer: Report vznikol v rámci projektu Kremlin Watchers Movement. Správu pripravilo Infosecurity.sk. Predstavuje fakty a závery vyplývajúce z analýzy informačného prostredia. Za obsah dokumentu sú zodpovední výlučne jeho autori.

OBSAH

ZHRNUTIE	4
HLAVNÉ DEZINFORMAČNÉ NARATÍVY	4
Nie sankcie, ale ruský útok na Ukrajinu môže za vysoké ceny energií	4
Rusko útočí na civilné ciele, inak tomu nebolo ani v meste Dnipro	5
V záujme Ruska nie je skutočný mier	6
Západ neplánoval vojnu s Ruskom	7
FORMOVANIE NARATÍVU O „UKRAJINSKOM FAŠIZME“	8
HLAVNÍ KOMUNIKÁTORI VOJNY NA UKRAJINE A „UKRAJINSKÉHO FAŠIZMU“	9
PREDCHÁDZANIE DEZINFORMÁCIÁM: UCHOPENIE NARATÍVU A ODPORÚČANIA	13

ZHRNUTIE

Pokračujúca ruská agresia na Ukrajine je podporovaná ruskými vplyvovými a informačnými operáciami v online priestore. Kľúčovým nástrojom Kremľa je využívanie proxy aktérov, najmä pri šírení dezinformácií, proruských naratívov a propagandy. Nasledujúci text sa zameriava na identifikáciu kľúčových dezinformačných naratívov, ktoré boli v slovenskom informačnom priestore prítomné v priebehu decembra 2022 a januára 2023. Zároveň sa sústreďuje na naratív o „ukrajinskom fašizme“, ktorý možno považovať za jeden z nosných pilierov propagandy obhajujúcej ruskú inváziu Ukrajiny. V závere ponúka súbor odporúčaní zameraných na preventívny boj proti dezinformáciám vo forme strategickkej komunikácie.

HLAVNÉ DEZINFORMAČNÉ NARATÍVY

Analytici z *Vox Ukraine* v decembri 2022 [monitorovali](#) 13 slovenských médií, v ktorých našli 144 prípadov dezinformácií o ruskej agresii na Ukrajine. Zaznamenali 21 naratívov, pričom najpočetnejšie boli tézy, že ruská agresia je oprávnená, že Západ ovláda Ukrajinu a využíva ju na svoje ciele, a že Rusko nepácha na Ukrajine vojnové zločiny.

Podobné naratívy boli v slovenskom informačnom prostredí prítomné aj počas januára 2023. Najčastejšie sa objavovali nasledujúce nepravdivé tvrdenia:

- európske sankcie spôsobujú vysoké ceny energií, a preto musia byť zrušené,
- Rusko nemôže za civilné obete na Ukrajine,
- Moskva chce mier, zatiaľ čo Kyjev vojnu,
- Západ dlhodobo plánoval vojnu s Ruskom.

Okrem toho neabsentoval v posledných týždňoch ani naratív o údajne silnom zastúpení fašistických myšlienok na Ukrajine.

Nie sankcie, ale ruský útok na Ukrajinu môže za vysoké ceny energií

Vysoké ceny energií, ktoré pocítili obyvatelia celej Európy vrátane Slovákov, sa stali jedným z hlavných dezinformačných naratívov v uplynulom období. Proruskí aktéri sa snažia presvedčiť, že jediným dôvodom takéhoto zdražovania sú sankcie EÚ uvalené na Rusko. Tým odôvodňujú svoju požiadavku okamžitého zrušenia protipatrení Západu.

Milan Uhrík, predseda krajne pravicovej strany Republika, [napísal](#): „*Nech si slniečkari vedú svoj džihád proti východu so svojimi dvojitými svetrami a trojnásobnými faktúrami. Nech ale kvôli tomu nelikvidujú slovenské rodiny a firmy predraženými cenami energií. Úplne na rovinu: Zrušili by sme energetické sankcie, obnovili bilaterálne rokovania a opäť začali dovážať lacnejšie energie z východu.*“

Uhrík na margo sankcií ďalej [dodal](#), že ho zaujímajú záujmy Slovenska a jeho obyvateľov, čím implikoval, že podporovatelia reštrikcií voči Rusku rozmýšľajú opačne. Robert Fico, predseda strany SMER-SD, [označil](#) sankcie za „sebazničujúce“. K tomu pridala Slavěna Vorobelová mylné [tvrdenie](#): „*Nie Rusko spôsobilo cenový nárast, ale sankcie!!*“

Tento prokremeľský naratív neváhal zdôrazniť ani Tomáš Špaček, člen strany Republika, ktorý [publikoval](#) video so spolustraníkom Milanom Mazurekom s popisom „SANKCIE NEFUNGUJÚ, NAŠA EKONOMIKA KOLABUJE“. V ďalšom príspevku [napísal](#), že „sankcie proti Rusku zlyhali“.

Takáto rétorika je vysoko manipulatívna a [zamlčiava](#) niekoľko zásadných faktov. V prvom rade slovenskí apologeti Kremľa opomínajú, že sankcie na RF boli uvalené kvôli nelegálnej invázii, a teda nie sankcie, ale ruský útok na Ukrajinu je jedným z dôvodov vysokých cien energií.

Okrem toho EÚ neuválila na plyn žiadne sankcie, Kremel [odopiera](#) tieto dodávky na základe vlastného uváženia. Moskva navyše už pred februárom 2022 [manipulovala](#) s dodávkami plynu do Európy, čo spôsobilo badateľný nárast cien.

Zavádzajúce je tiež tvrdenie, že sankcie voči Rusku sú neúčinné. Dostupné dáta totiž [dokazujú](#), že protiopatrenia Západu oslabujú ruskú ekonomiku a žiadna zo snáh Putina zvrátiť situáciu dostatočne nerieši problémy krajiny. Rusko taktiež dlhodobo zneužíva nerastné suroviny ako politický nástroj na vydieranie ostatných štátov, a je preto naivné sa domnievať, že zrušenie protiopatrení Západu by viedlo k výraznému zníženiu cien energií.

Rusko útočí na civilné ciele, inak tomu nebolo ani v meste Dnipro

Nepresné slová ukrajinského prezidentského poradcu Oleksija Arestovyča o útoku v meste Dnipro boli okamžite zneužitá kremel'skou propagandou, ktorú následne šírili aj slovenskí prokremeľskí aktéri. Rusko 14. januára [zaútočilo](#) raketou Ch-22 na obytnú budovu, kde zomrelo 45 ľudí a ďalšie desiatky boli zranené.

Stránka *Ereport* zverejnila článok, podľa ktorého raketu, ktorá [dopadla](#) na bytový dom „zostrelila ukrajinská protivzdušná obrana“. Podobne reagovali aj stránky [Spravodajská Alternatíva](#) či [Armáda Ruskej Federácie](#). Tie svojich čitateľov informovali, že Arestovyč sa priznal, že škody spôsobil ukrajinský systém, pričom „mainstream“ to zamlčiava.

Ani jedna z týchto stránok na Facebooku, ktoré dlhodobo presadzujú proruskú rétoriku a ktorých aktivita získala na intenzite po februári 2022, však nespomenula, že Arestovyčove tvrdenia okamžite [poprela](#) ukrajinská armáda. Tá podľa vlastných slov momentálne nedisponuje schopnosťou zostreľovať rakety Ch-22. Túto schopnosť získa až po dodaní systémov Patriot.

Arestovyč sa za svoju chybu [ospravedlnil](#). Omyl vysvetlil únavou a nedostatkom času na overovanie si informácií. Zavádzajúca informácia však už aj napriek vyvráteniu žila medzi dezinformačnými aktérmi vlastným životom.

Celá debata je navyše irelevantná najmä preto, že Rusko útočí na Ukrajinu, a nie naopak. Ani hypotetický prípad, že by nešťastie spôsobila ukrajinská protivzdušná obrana, nič nemení na fakte, že na vine je Moskva, voči ktorej sa musí Kyjev brániť.

Popieranie zločinov Ruska na Ukrajine však nie je pre slovenských dezinformačných aktérov neznáma činnosť. Analytici z *Vox Ukraine* [zaznamenali](#) prípady, keď bol Európsky parlament kritizovaný za to, že falošne obvinil Rusko z vojnových zverstiev alebo že za zločiny na Ukrajine v skutočnosti môžu ukrajinskí vojaci.

V neposlednom rade je medzi slovenskými prokremeľskými aktérmi možné pozorovať taktiku odvracania pozornosti aj v otázkach týkajúcich sa vojnových zločinov Ruska. Ukážkovým príkladom je monológ Milana Uhríka v rámci rozpravy Európskeho parlamentu o nutnosti brať ruské politické a vojenské vedenie na zodpovednosť za zločiny agresie proti Ukrajine, počas ktorej [povedal](#): „Fajn, ale kedy vznikne nejaký tribunál na prešetrenie vojnových zločinov Američanov v Iraku, Juhoslávii, Sýrii, Líbyi alebo zločinov na Donbase?“ Nakoniec tiež naznačil, že prípadný tribunál na prešetrenie zločinov Ruska by bol „len nejaký ďalší politický tribunál s dopredu napísanými rozhodnutiami“.

Existuje pritom obrovské množstvo dôkazov, že Rusko účelovo [bombarduje](#) nielen vojenské ciele, ale aj civilnú infraštruktúru so zámerom podlomiť morálku a odhodlanie obyvateľov Ukrajiny.

V záujme Ruska nie je skutočný mier

V posledných týždňoch patrilo medzi najrozšírenejšie prokremeľské naratívy tvrdenie, že zatiaľ čo Rusko požaduje mier, Ukrajina spolu so Západom chce vojnu. Dezinformační aktéri zneužili najmä ponuku Moskvy na vianočné prímerie, ktorú Ukrajina odmietla. Zelenskij [ozrejmil](#), že krátkodobá prestávka v bojoch by pomohla hlavne ruskej strane na znovuzískanie síl.

S reakciou na ruské vyhlásenie prímeria [prišiel](#) aj neúspešný kandidát na prezidenta Eduard Chmelár, ktorý uviedol: „Reakcia ukrajinského prezidenta a amerického prezidenta Bidena (vyberte si, v akom poradí) ma však len utvrdila v tom, že títo dvaja mier nechcú.“ Následne si neodpustil prirovnanie k situácii počas druhej svetovej vojny. Napísal síce, že porovnávanie býva „historicky nepresné a vždy demagogické“, no jedným dychom dodal, že aj Hitler „s navlas rovnakými argumentmi (ako Zelenskij) odmietal výzvy pápeža na vianočné prímerie, keď tiahol na Moskvu“. Chmelárovo slová, pomocou ktorých prirovnal obeť agresie (Ukrajina) k agresorovi (nacistické Nemecko), okamžite amplifikovali slovenské dezinformačné stránky, ako napríklad [Informácie bez cenzúry](#), [Slobodný vysielateľ](#) alebo [Ereport](#).

Viacerí aktéri sa pokúsili zdôrazniť aj náboženský aspekt tohto údajne ústretového kroku zo strany Putina. Facebookové stránky [Ereport](#) alebo [napalete.sk](#) uviedli útržok s vyhlásenia Kremľa, podľa ktorého „berúc do úvahy Jeho svätosti patriarchu ruskej pravoslávnej cirkvi Kirilla nariaďujem ministrovi obrany Ruskej federácie, aby zaviedol prímerie pozdĺž celej kontaktnej línie“. Duchovný aspekt [zdôraznil](#) tiež portál *Extra plus*, podľa ktorého dal Kremel „príležitosť zúčastniť sa na bohoslužbách na Štedrý deň a tiež v deň Narodenia Spasiteľa“. Stránky na Facebooku tak priamo prebrali propagandu Moskvy, ktorá sa snažila [využiť](#) prímerie na budovanie imidžu ochrancu kresťanských hodnôt.

Podľa odborníkov z *Inštitútu pre štúdium vojny* (ISW) [mohla](#) byť požiadavka na prímerie súčasťou ruskej informačnej operácie s cieľom poškodiť povesť Ukrajiny alebo obraz o nej. Putin totiž [artikuloval](#) žiadosť len deň pred požadovaným začiatkom prímeria, a teda nemohol očakávať, že Ukrajina náhle splní podmienky bez dostatočnej nevyhnutnej prípravy.

ISW tiež potvrdzuje Zelenského slová, že prímerie by pomohlo primárne Kremľu a návrh je teda možné považovať za pokrytecký. Ruská strana by totiž dva dni mohla využiť na odpočinok, zotavenie a opätovné nasadenie na obnovenie útočných operácií v kritických sektoroch frontu.

Západ neplánoval vojnu s Ruskom

Úzko spojené s naratívom, že Rusko chce mier a Západ s Ukrajinou vojnu, je ospravedlňovanie agresie. Apologéti Kremľa sa snažia presvedčiť, že Moskva sa len [bráni](#) pred Západom, ktorý „už dlhodobo plánoval sprisahanie proti Rusku“.

Rétoriku, že Rusko je primárne vo vojne so Západom, a nie s Ukrajinou, využíva napríklad Tomáš Špaček. Ten [napísal](#): „NATO NIKDY NECHCELO MIER NA UKRAJINE. Americký politický komentátor vo svojej relácii tvrdí, že Rusko konflikt na Ukrajine nechcelo, ale NATO s USA túto vojnu vyprovokovali.“ V ďalšom príspevku [zdieľal](#) Špaček slová vnuka bývalého francúzskeho prezidenta Charlesa de Gaula, podľa ktorých „za vojnu na Ukrajine môže USA a NATO“. Následne [publikoval](#) tiež vyjadrenie chorvátskeho prezidenta Zorana Milanovića, že „Washington a NATO vedú zástupnú vojnu proti Rusku s pomocou Ukrajiny“.

Pravdou však je, že neexistujú žiadne dôkazy o tom, že by NATO alebo Ukrajina plánovali napadnúť Rusko. Naopak, Moskva sa rozhodla zaútočiť na susednú krajinu bez toho, aby pre ňu predstavovala akúkoľvek bezprostrednú bezpečnostnú hrozbu. Aj keď je to pre imperialistické Rusko ťažko pochopiteľné, Ukrajina je samostatný zvrchovaný štát, ktorý rozhoduje o svojom zahraničnopolitickom smerovaní, a ktorý sa rozhodol brániť proti agresorovi. Pomoc obeti agresie je z hľadiska medzinárodného práva dovolená, avšak nebola by potrebná, ak by Kremľ rešpektoval medzinárodne uznané hranice štátov.

Viacere slovenské médiá tiež [šírili](#) dezinterpretáciu, podľa ktorej mali bývalý francúzsky prezident Francois Hollande či bývalá nemecká kancelárka Angela Merkelová [priznať](#), že Minské dohody boli len „falošnou hrou transatlantického Západu“, pomocou ktorej „oklamali Moskvu“, aby Kyjev získal čas na vyzbrojenie. Obaja však v skutočnosti povedali, že vzhľadom na náročnú situáciu existovalo len málo nádeje, že mier sa podarí udržať. Ani jeden z nich nepovedal, že NATO sa celý čas pripravovalo na vojnu s Ruskom.

Vytváranie strachu a neistoty prostredníctvom naratívu, podľa ktorého sa Západ snaží dostať do priameho konfliktu s Ruskom, zašlo až tak ďaleko, že dezinformační aktéri zneužili dlhodobo známe vojenské „cvičenia k plneniu úloh po vyhlásení vojnového stavu a nariadení mobilizácie ozbrojených síl SR“. Manipulatívnym informovaním o tejto rutinnej záležitosti [vyvolali](#) u nemalej časti obyvateľstva dojem, že čoskoro môže dôjsť k masovej mobilizácii na Slovensku. Následkom toho muži začali [podávať](#) štátu vyhlásenia, že nebudú bojovať so zbraňou v ruke. O údajnej masovej mobilizácii [zavádzali](#) napríklad [Milan Uhrík](#), [Jozef Viktorín](#) zo strany Republika či [Katarína Boková](#) zo strany Slovenské hnutie obrody.

V skutočnosti však [ide](#) o mobilizačné cvičenia, ktoré sa organizujú dvakrát do roka a týkajú sa „preverovania obranných schopností Slovenskej republiky“. Do praktickej časti sa zapájajú len profesionálni vojaci vybraných okresných úradov.

V slovenskom informačnom priestore počas posledných týždňov neabsentoval ani naratív o tom, že na Ukrajine vládnu fašisti či nacisti. *Infovojna* napríklad [písala](#) o „neonacistickom režime v Kyjeve“. Artur Bekmatov, predseda strany Socialisti.sk, zase [hovoriť](#) o „banderizácii Ukrajiny“ či o „dlhodobej a systematickej rehabilitácii kolaborantov s nacistami na Ukrajine“.

Stránka *Slobodný vysielateľ* [zdieľala](#) slová Ľuboša Blahu zo SMER-SD, ktorý napísal: „*Na Ukrajine bujnie fašizmus. Tak ako v druhej svetovej vojne. Aj dnes sa oslavuje Bandera, aj dnes tam utláčajú menšiny.*“ Vzhľadom na to, že Moskva od začiatku agresie ospravedlňuje svoj útok údajnou potrebou vysporiadať sa s prítomnosťou fašistov a nacistov na Ukrajine, sa slovenskí dezinformační aktéri prostredníctvom takejto rétoriky pridávajú na stranu agresora.

FORMOVANIE NARATÍVU O „UKRAJINSKOM FAŠIZME“

Naratív o ukrajinskom fašizme bol v slovenskom verejnom diskurze ojedinele prítomný ešte pred Majdanom, no jeho šírenie sa zintenzívnilo až od prelomu rokov 2013 – 2014. Odvtedy badáme v slovenskom informačnom priestore intenzívne a systematické pôsobenie prokremeľských aktérov.

Prakticky do dnešných dní patrí naratív o tom, že na Ukrajine vládnu fašisti a celá spoločnosť sa fašizuje k základným rámcom, ktorými prokremeľské propagandistické kanály prezentujú dianie na Ukrajine. Udalosti ako Majdan, násilnosti v Odese, prijatie zákonov týkajúcich sa OUN a UPA, pochody na výročie narodenia Stepana Banderu alebo vojna na Donbase využili prokremeľskí aktéri na prezentáciu Ukrajiny ako fašistickej krajiny.

Svoj vrchol daný naratív zažíva od začiatku plnohodnotnej ruskej invázie na Ukrajinu 24. februára 2022. Už predtým tento naratív slúžil na legitimizáciu vojny na Donbase a patril k hlavným mantrám prokremeľskej propagandy. Začiatok invázie to len potvrdil a silu tohto naratívu ešte zdôraznil. Putin predsa išiel Ukrajinu podľa vlastných slov „denacifikovať“.

Tento naratív s častým spojením s obvineniami z pogromov, genocídy a násilia voči rusky hovoriacemu obyvateľstvu na Ukrajine slúžil na zámerné a manipulatívne vytváranie nenávisťi a obrazu nepriateľa. Zároveň to bol silný nástroj na posilnenie negatívnych emócií voči Ukrajincom.

Naratív má od začiatku vojny viacero podôb – obviňoval ukrajinskú politickú reprezentáciu z fašistických praktík, zároveň poukazoval na bojové zapojenie bataliónu Azov, ktorého niektorí členovia majú minulosť spätú s krajinou pravice.

K dosiahnutiu vyššej legitimity naratívu využívali prokremeľskí propagandisti exkurzy do minulosti a často odkazovali na predstaviteľov ukrajinského radikálneho nacionalizmu a ich činy (skutočné aj vymyslené) z 30. až 50. rokov 20. storočia. Základná téza, o ktorú sa pri týchto historických referenciách opierali, bola, že Ukrajinci počas druhej svetovej vojny kolaborovali s nemeckými nacistami a vraždili civilistov (aj v povojnovom Československu).

S touto tézou pracovala už komunistická propaganda, a preto aj dnešná propaganda cieľi na tieto stereotypné obrazy Ukrajincov, ktoré sú prítomné v kolektívnej pamäti určitého segmentu slovenského obyvateľstva.

Takéto referencie mali naratívu dodať historickú legitimitu a poukázať, že Ukrajinci už v 20. storočí kolaborovali s nacistami a dnes na týchto kolaborantov z radov OUN a UPA nadväzujú a rehabilitujú ich. Hnacím motorom tohto údajného ukrajinského konania má byť nenávisť voči Rusku.

Cieľom tohto naratívu je tak urobiť z obete agresie jej vinníka a ospravedlniť ruské zločiny. Konkrétne, na Slovensku sa snaží znížiť podporu a solidaritu s Ukrajincami medzi širokou verejnosťou, čo by mohlo mať vplyv aj na politické rozhodnutia.

V slovenskom informačnom priestore slúži tento naratív o Ukrajincoch ako fašistoch ešte k jednému cieľu. Tým je diskreditácia slovenských, ale aj západných politikov, ktorí podporujú Ukrajinu v obrane proti agresorovi.

Propagandisti sa snažia navodiť dojem, že slovenskí a západní politici dodávkami zbraní pomáhajú „ukrajinským fašistom“, pričom na domácej scéne vyhlasujú, že sú proti fašizmu. To je spojené s konšpiračnou teóriou, podľa ktorej vojnu vyprovokoval Západ tým, že podporoval „ukrajinských fašistov“ a chcel prostredníctvom nich zaútočiť na Rusko.

Cieľom tejto stratégie je opäť ich diskreditácia a zároveň vyzdvihnutie politikov, ktorí odmietajú posielanie zbraní „ukrajinským fašistom“ a žiadajú mier. Za týmto apelom je však len politika appeasementu (ustupovania agresorovi), ktorá by automaticky neznamenala dosiahnutie dlhodobého mieru, no posvätila by možnosť vojensky získať územia od iných krajín, čo by vyhovovalo Rusku.

Naratív o vplyvnom postavení fašizmu na Ukrajine je falošný. Krajná pravica totiž nemá na riadenie štátu žiadny vplyv, v prezidentských ani parlamentných voľbách takéto strany neuspeli a nemajú svojich zástupcov vo vláde, v parlamente ani v prezidentskom úrade.

Žiadne správy nezávislých inštitúcií nepotvrdzujú ruské tvrdenia o genocíde ruskojazyčného obyvateľstva na Donbase, naopak, na genocídu sa oveľa viac podobá počínanie Ruska na Ukrajine.

Pochody pár tisíc ľudí na výročie Banderových narodenín nie sú reprezentatívnou vzorkou ukrajinskej spoločnosti, podobne ako jeden batalión nie je reprezentatívnou vzorkou ukrajinskej armády.

Na Ukrajine, samozrejme, existuje krajne pravicová scéna, podobne ako vo všetkých krajinách Európy. Kremel však jej vplyv nafukuje, aby mal aspoň nejakú zámienku vykonávať na jej území skutočné vojnové zločiny.

HLAVNÍ KOMUNIKÁTORI VOJNY NA UKRAJINE A „UKRAJINSKÉHO FAŠIZMU“

Slovenskému informačnému priestoru v zmysle generovania interakcií na sociálnych sieťach dominujú predovšetkým politickí aktéri. Primárnym komunikačným kanálom na internete naďalej ostáva sociálna sieť Facebook. Je však potrebné zdôrazniť rastúci význam Telegramu, ktorý dnes funguje ako vstupná brána pre proruský obsah v slovenskom online priestore. Zároveň je možné celkom jasne odlišiť a definovať klastre rozličných aktérov, deliacu líniu predstavujú predovšetkým témy súvisiace s ruskou geopolitikou. Na základe nich je relatívne jednoduché identifikovať aktérov podľa sentimentu nimi tvorenej komunikácie.

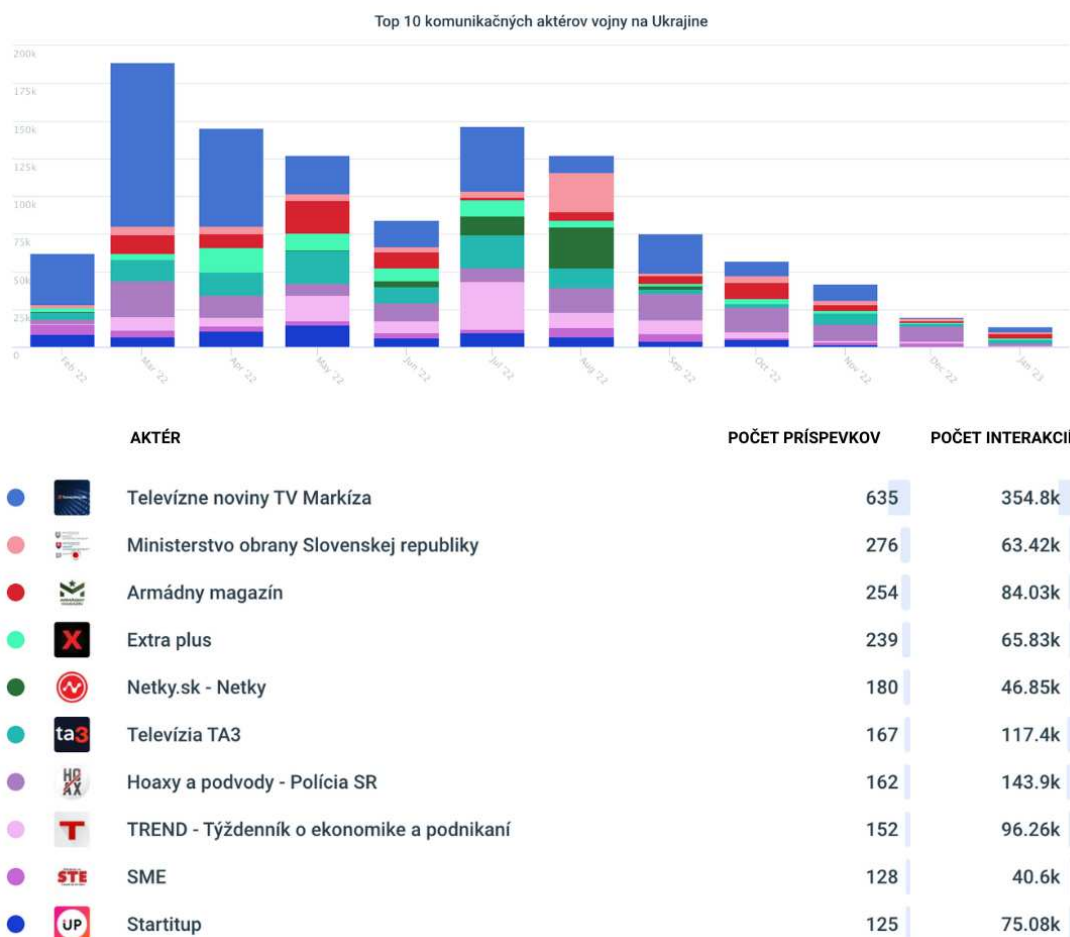
Je nutné dodať, že veľké množstvo súčasných najúspešnejších politických komunikátorov získalo na svojej popularite a význame práve vďaka šíreniu dezinformačného a nenávisťného prejavu. Rétorika a nástroje, ktoré začali používať počas pandémie COVID-19, sú dnes automaticky aplikované na tému vojny na Ukrajine. Dôvodom je najmä vysoký virálny a polarizačný potenciál problematiky.

Od roku 2014 sa antisystémovým hráčom, predovšetkým krajnej ľavici a krajnej pravici, a prokremelským aktérom, podarilo vytvoriť vlastné informačné subsystemy, ktoré za posledné dva roky možno označiť za pôvodcov každej väčšej komunikačnej krízy. Mimo proxy médií a rozličných

stránok či skupín formujú v poslednom čase tento ekosystém najmä politickí aktéri. Tí témy a konkrétne naratívy vytvárajú alebo prinajmenšom ďalej v online informačnom priestore amplifikujú.

Špecifikom je vysoká personalizácia a sentimentálna zafarbenosť komunikácie, ktorú potvrdzujú aj grafy nižšie.¹ Zároveň sa ukazuje, že obe témy (Ukrajina vo všeobecnosti a metanaratív ukrajinského fašizmu) prirodzene postupne strácajú na svojej popularite. Je však evidentné, že naratívy spojené s ukrajinským fašizmom stále tvoria významnú časť verejného diskurzu a komunikácie na sociálnych sieťach.

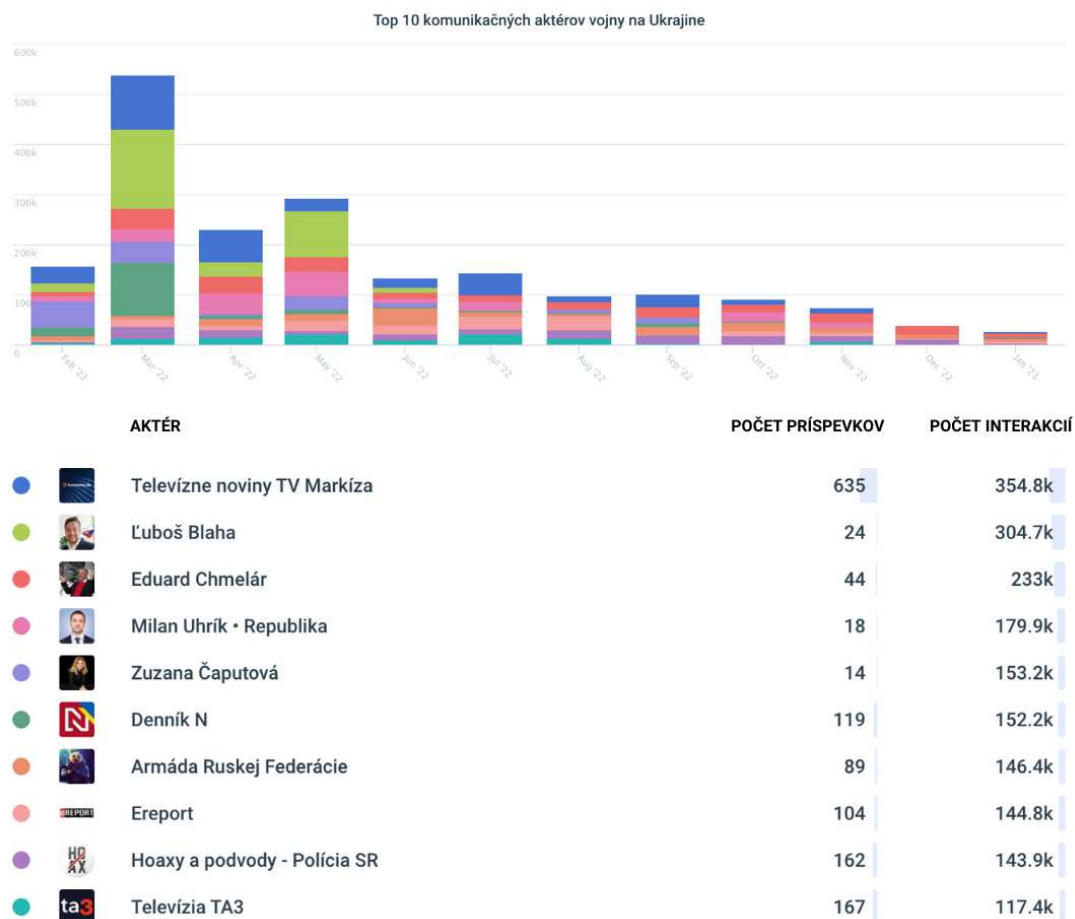

Graf 1: Top 10 komunikačných aktérov vojny na Ukrajine podľa komunikačnej aktivity. Dáta zo sledovaného obdobia medzi 23. februárom 2022 až 23. januárom 2023. Zdroj: Gerulata Juno.

¹ Dáta uvedené v grafoch boli získané prostredníctvom monitorovacieho nástroja Gerulata Juno. Vyhľadávanie obsahu a dát prebiehalo v dvoch verziách. Prvý graf zobrazuje obsah týkajúci sa Ukrajiny. Pre nájdenie dát bolo použité vyhľadávanie s kľúčovým slovom „Ukrajina“. Druhý graf sa sústreďuje na metanaratív ukrajinského fašizmu. Vyhľadávanie prebiehalo na báze požiadavky „Ukrajina AND (fašizmus OR nacizmus OR fašisti OR nacisti OR fašistický OR nacistický)“. Obe vyhľadávania sa sústreďovali na obsah (príspevky stránok) na sociálnej sieti Facebook. Sledované obdobie začínalo 23. februára 2022 a končilo 23. januára 2023, dáta v grafe sú zobrazené v mesačnom intervale. Vyhľadávania prebiehali na báze automatického rozpoznania slovenského jazyka s predpokladom, že monitorovací nástroj zachytí požadovaný obsah na základe kľúčových slov a ich gramatických obmien.

Komunikáciu aktérov možno hodnotiť podľa dvoch kritérií: aktivity (počet príspevkov) a efektivity (množstvo vygenerovaných interakcií). Graf monitoruje obsah súvisiaci s Ukrajinou vo všeobecnosti. Predpokladom je, že drvivá väčšina zachyteného obsahu sa aj vzhľadom na sledované obdobie venuje práve vojne na Ukrajine. Čo sa týka aktivity, zoznamu dominujú aktéri, ktorých možno označiť za mainstreamové médiá, prípadne ide o štátne inštitúcie – predovšetkým Ministerstvo obrany SR a pre boj s dezinformáciami dedikovanú stránku Polície SR (*Hoaxy a podvody - Polícia SR*). Objavujú sa však aj alternatívne médiá, ktoré sa dlhodobo vyznačujú šírením dezinformačných a prokremeľských naratívov – menovite *Armádny magazín* a *Extra plus*.

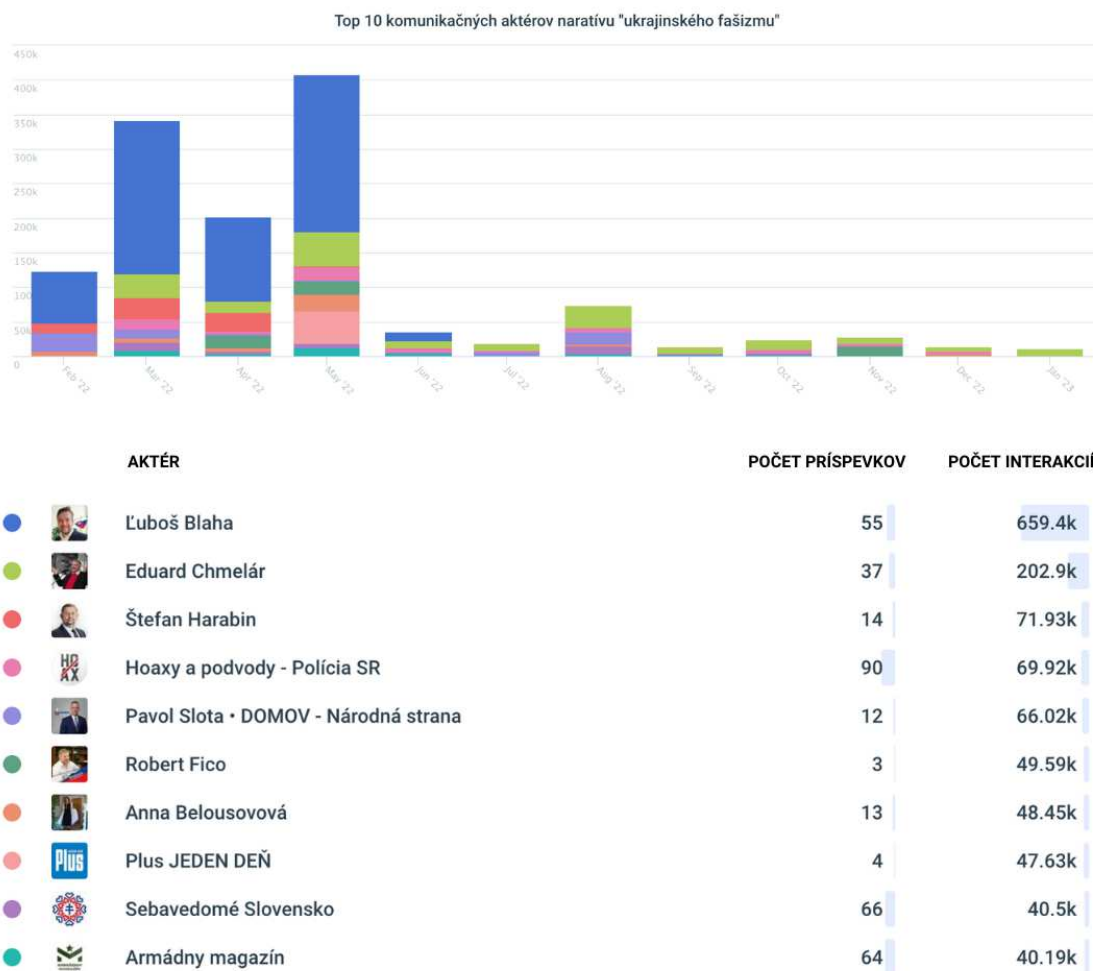
Graf 2: Top 10 komunikačných aktérov vojny na Ukrajine podľa efektivity komunikácie. Dáta zo sledovaného obdobia medzi 23. februárom 2022 až 23. januárom 2023. Zdroj: Gerulata Juno.

Ak sa však pozrieme na efektívnosť komunikácie (Graf 2), vidíme, že spektrum aktérov sa mení. Získané dáta potvrdzujú, že v generovaní interakcií dominujú predovšetkým politickí aktéri. Okrem prezidentky Zuzany Čaputovej sa na zozname objavujú najmä politici charakteristickí svojou dlhodobou proruskou zafarbenou komunikáciou. Aj napriek relatívne nízkemu počtu príspevkov dosahujú aktéri ako Ľuboš Blaha², Eduard Chmelár a Milan Uhrík vysoké čísla interakcií. Spomínaný dezinformačný ekosystém

² Ľuboš Blaha je v pomere počtu príspevkov a množstva vygenerovaných interakcií najúspešnejším komunikátorom. A to aj napriek tomu, že v júni 2022 bola jeho stránka na Facebooku [zablokovaná](#) kvôli opakovanému porušovaniu pravidiel týkajúcich sa nenávisných prejavov, šikanovania a obťažovania, podnecovania k násiliu a šírenia dezinformácií o ochorení COVID-19. Svoje aktivity presunul na sociálnu sieť Telegram.

dotvárajú stránky *Armáda Ruskej Federácie* a *Ereport*. Pozitívom je skutočnosť, že o téme Ukrajiny aktívne a efektívne informovali v priebehu roka aj mainstreamové médiá, predovšetkým stránka *Televízne noviny TV Markíza*, ktorá vyprodukovala najviac príspevkov a aj najviac interakcií.

Graf 3: Top 10 komunikačných aktérov naratívu „ukrajinského fašizmu“. Dáta zo sledovaného obdobia medzi 23. februárom 2022 až 23. januárom 2023. Zdroj: Gerulata Juno.

Situácia v slovenskom informačnom priestore je však značne politizovanejšia, ak sa zameriame na jeden z hlavných metanaratívov ruskej propagandy. Ako popisujeme vyššie, metanaratív „ukrajinského fašizmu“ slúži ako jeden z fiktívnych argumentov či dôvodov podporujúcich ruskú agresiu na Ukrajine. Začiatky jeho vývoja možno sledovať prinajmenšom od roku 2013, od 24. februára 2022 ešte posilnil na svojej intenzite. Získané dáta zároveň potvrdzujú silné sentimentálne zafarbenie komunikácie najmä v prípade antisystémových politikov, ktorí tento naratív šíria.

Zoznamu opätovne dominuje Ľuboš Blaha spoločne s Eduardom Chmelárom, pripája sa však aj bývalý trojnásobný premiér Robert Fico. Zároveň sa objavujú politici z periferie politického spektra, ktorí síce v poslednej dobe strácajú politický potenciál, no dezinformácie a podobne problematický obsah naďalej používajú na udržanie sa v povedomí slovenskej populácie. Opätovne možno vidieť aktivitu stránky *Armádny magazín*, ktorá je v širšom zozname aktérov nasledovaná podobne prokremeľsky naladenými stránkami ako *BRAT za BRATA* či *Armáda Ruskej Federácie*. V zozname sa objavujú aj ďalší

politici, predovšetkým so stranickou príslušnosťou v krajne pravicových a ľavicových politických subjektoch (napríklad Artur Bekmatov, Marek Kurta, Tomáš Špaček či Slavěna Vorobelová).

PREDCHÁDZANIE DEZINFORMÁCIÁM: UCHOPENIE NARATÍVU A ODPORÚČANIA

Boj s dezinformáciami by sa nemal odohrávať len v reakčnej podobe. Plnoformátová ruská agresia so začiatkom 24. februára 2022 narušila dynamiku bezpečnostného prostredia. Komunikáciu podobne kritickéj témy smerom k verejnosti možno v demokratických štátoch považovať za jeden z kľúčových **národných záujmov**. Predovšetkým vo vzťahu k prítomným informačným a vplyvovým operáciám z tretích strán, najmä Ruska, ktoré sa snaží ovplyvniť verejnú mienku.

Situácia je v porovnaní s predchádzajúcou komunikačnou krízou v období pandémie COVID-19 odlišná. Nepriateľ a hrozba z neho vyplývajúca je evidentná. Je potrebné si uvedomiť, že Rusko má voči štátom Západu paradoxnú výhodu. Dezinformácie a propagandu, ktoré šíri, sú **strategickou komunikáciou otočenou naruby**. Tá je zároveň realizovaná na úrovni „whole of government“ (celoštátneho) prístupu, ktorý v niektorých štátoch Západu (členov V4 nevynímajúc) absentuje.

Kremeľ pozná účel svojej komunikácie, vie s kým komunikuje a na aké publikum cíli. Mašinéria pozostáva z viacerých aktérov, ktorí poznajú svoje úlohy a zároveň k veci nemusia pristupovať až tak systematicky. Nespoliehajú sa na logiku, tvoria informačný chaos.

Odpoveďou by malo byť kontinuálne a transparentné vysvetľovanie situácie. To je predovšetkým **vyplnením informačného vákua**, ktoré by inak mohlo byť zneužitie dezinformačnými aktérmi. Komunikácia demokratických hodnôt či západných spojenectiev v ňom má svoje pevné miesto, ale kľúčom k úspechu je jej spojenie s **komunikáciou praktických riešení a politik**. Všetky tieto snahy musia byť zároveň adaptabilné.

Základným stavebným pilierom je aj **dôvera a vzťah s verejnosťou**. Preto musí strategická komunikácia zostať korektná a faktická. Kľúčom k úspechu je **dialóg s publikom** (verejnosťou), ktorý by odrážal zmeny v charaktere komunikácie. Participácia verejnosti je nevyhnutná, preto by aj komunikácia mala zodpovedať prístupu zameranom na publikum.

Dôležitým faktorom je samozrejme aj samotný obsah komunikácie. Okrem atraktívnej a údernej formy je potrebné zamerať sa aj na **identifikáciu prioritných tém**, ktoré štát bude živiť. Kapacity a rozpätie pozornosti sú nízke. Je potrebné byť efektívny v tých témach, kde to má zmysel a prinesie výsledky.

Strategická komunikácia zároveň musí mať svoj dátový základ. Nemôže byť náhodná. Inak povedané, aj tu musí fungovať **results-based management** (riadenie založené na výsledkoch). Tento prístup si vyžaduje aktívne a strategické zapojenie komunikácie na niekoľkých úrovniach: stanovenie princípů a informovanie o merateľných cieľoch, zdieľanie úspešných príkladov, ako aj získaných skúseností a vytvorenie systémov a procesov na identifikáciu, sledovanie a vykazovanie metrík.

Inšpiráciou by mohli byť aj osvedčené prístupy z Veľkej Británie alebo Kanady. Model, ktorý spočíva v **digitálnom a otvorenom štandarde** („digital and open by default“), znamená navrhovanie komunikačných stratégií, ktoré sa spoliehajú na internet ako na hlavný komunikačný kanál. Zároveň počítajú s transparentnosťou a kontinuálnym sprístupňovaním informácií verejnosti.

Je však nutné dodať, že strategická komunikácia by nemala prebiehať len v online priestore, ale aj v rámci tradičných médií, prostredníctvom politických predstaviteľov a zo strany štátnych inštitúcií. Snaha o spoluprácu však potrebuje reflektovať aj **súťaživosť a polarizáciu informačného priestoru**.

Prirodzene sa najväčší potenciál komunikačnej spolupráce skrýva v aktéroch, ktorí sú pozitívne naladení a zdieľajú prozápadnú orientáciu. **Spoločné kampane** založené na kombinácii zdieľaných hodnôt a každodennej komunikácie sú výhodné pre obe strany. Posilňujú nielen samotné posolstvá, ale aj pozíciu ich nositeľov.

Posolstvá by však nemali šíriť len politici, ale aj úradníci či odborníci. Záruka **nestrannej a odbornej komunikácie** má potom pozitívny vplyv na spoločenský diskurz, predovšetkým v podobe posilnenia dôvery verejnosti v samotné posolstvo.

Netreba zabúdať ani na to, že celý obsah komunikácie neleží len na ramenách strategických komunikátorov. Zdieľanie posolstiev a výstupov spriatelovaných aktérov je nielen nástrojom sieťovania, ale aj efektívneho spravovania kapacít.

To súvisí aj s výzvou, ktorú predstavujú protizápadní aktéri. Pri jej riešení je kľúčové spoločné povedomie o ich aktivitách, ale aj **čas samotnej reakcie**. Nie je raritou, že štát premrhá príležitosť efektívnej komunikácie s verejnosťou kvôli rigidnému procesu schvaľovania krokov. Interné nastavenia by preto mali zohľadňovať výzvy a kultúru komunikácie 21. storočia.

STRÁŽCI (CZ)

INFOSECURITY.SK (SK)

OBSERWATORZY KREMLA (PL)

INFOSECURITY.SK